

Bronzealderarkæologi i Visby

Af Jens-Henrik Bech

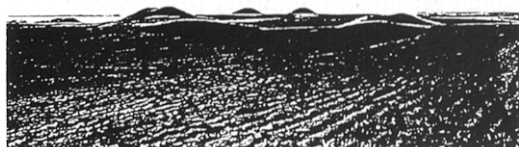

Fig. 1: Gravhøje i Visby.
Foto: Anne-Louise Haack Olsen.

Visby sogn i Thy er gravhøjenes land. Intet sted i Viborg amt har de ligget så tæt i forhold til sognets størrelse som her på morænebakkerne ud mod fjorden (fig. 1-2). I slutningen af forrige århundrede blev der i Visby optalt 136 høje, hvoraf kun en mindre del var urørte.

Hovedparten var sløjfede eller i en så miserabel forfatning, at der, da fredningsloven blev gennemført i 1937, kun blev fredet 27. Når man færdes i landskabet fanger disse tilbageblevne høje imidlertid til stadighed øjet, og hvorledes må det da ikke have været, dengang alle højene lå, som de var bygget for 3000 til 4000 år siden? En fornemmelse af dette kan man få ved at kortlægge alle de høje og højtømter, som kendes (fig. 3). Højene lå nemlig ikke jævnt spredt i landskabet, men i fire koncentrationer, hvoraf den største har kronet højdedraget nord for Visby. Fra fjorden har mange af højene været synlige viden om og signalerede for bronzealderens mennesker, at der her fandtes en velstående bygd, hvor slægt efter slægt var blevet højsat på fædrene jord.

Et gammelt fund

I året 1869 foranledigede herredsfogeden i Vestervig justitsråd Voigt, at der til "Det kongelige Museum for de nordiske Oldsager" i København - sådan hed Nationalmuseet dengang blev indsendt en række oldsager fra Visby. Det drejede sig om flere bronzegenstande bl.a. et bronzesværd, som blev indlemmet i museets samlinger under nummeret B 363. Sværdet var 74 cm langt, tveægget og fundet sammen med en lille énægget kniv, en ragekniv og en pincet ligeledes af bronze. Til museet blev oplyst, at tingene stammede fra en Ø-V orienteret stensat gravkiste afdækket i en gravhøj ved Nørhedegaard (fig. 4 nr. 1). Gården tilhørte dengang sognefogeden i Visby C. Galsgaard og denne kunne videre berette, at kisten, hvori

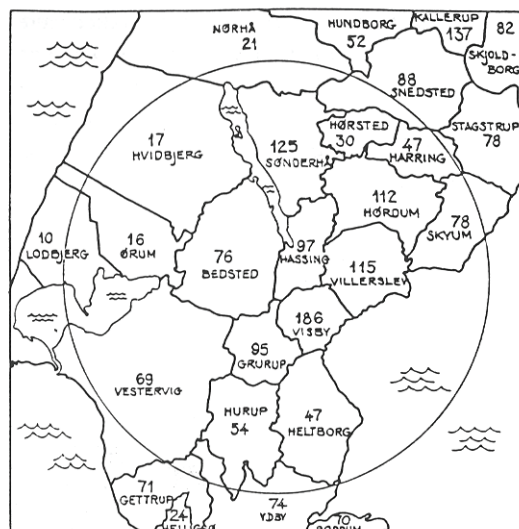

Fig. 2: Sognene i Midtthy med angivelse af antal gravhøje pr. 1000 ha. Tallet angiver ikke det egentlige antal høje, men er et mål for, hvor tæt de ligger.
Tegning: Beth Møller.

tingene blev fundet, var omtrent 2,5 m lang, $\frac{3}{4}$ m bred og 0,5 m høj og var dækket af overliggere af ca. 1 alens længde. På bunden af kisten lå sværdet med fæstet mod vest og omkring dette var svøbt et stykke uldent, groft tøj "af simpel vævning". Sammen med sværdet og de øvrige bronzegenstande fandtes videre en del udbrændte menneskeknogler. Bronzernerne i graven viser, at fundet hører hjemme i den ældre bronzealder og er godt 3000 år gammelt.

Graven fra Nørhedegaard fandtes i Hjorthøj, der allerede blev fredlyst i 1903 af en senere ejer af gården. Den blev dermed skånet for at blive jævnet ud og overpløjet som så mange andre høje blev det. Den dag i dag kan man derfor tage den nærmere i øjesyn. Den ligger SV for

Fig. 3: Samtlige registrerede gravhøje i Visby Sogn.
Tegning: Beth Møller.

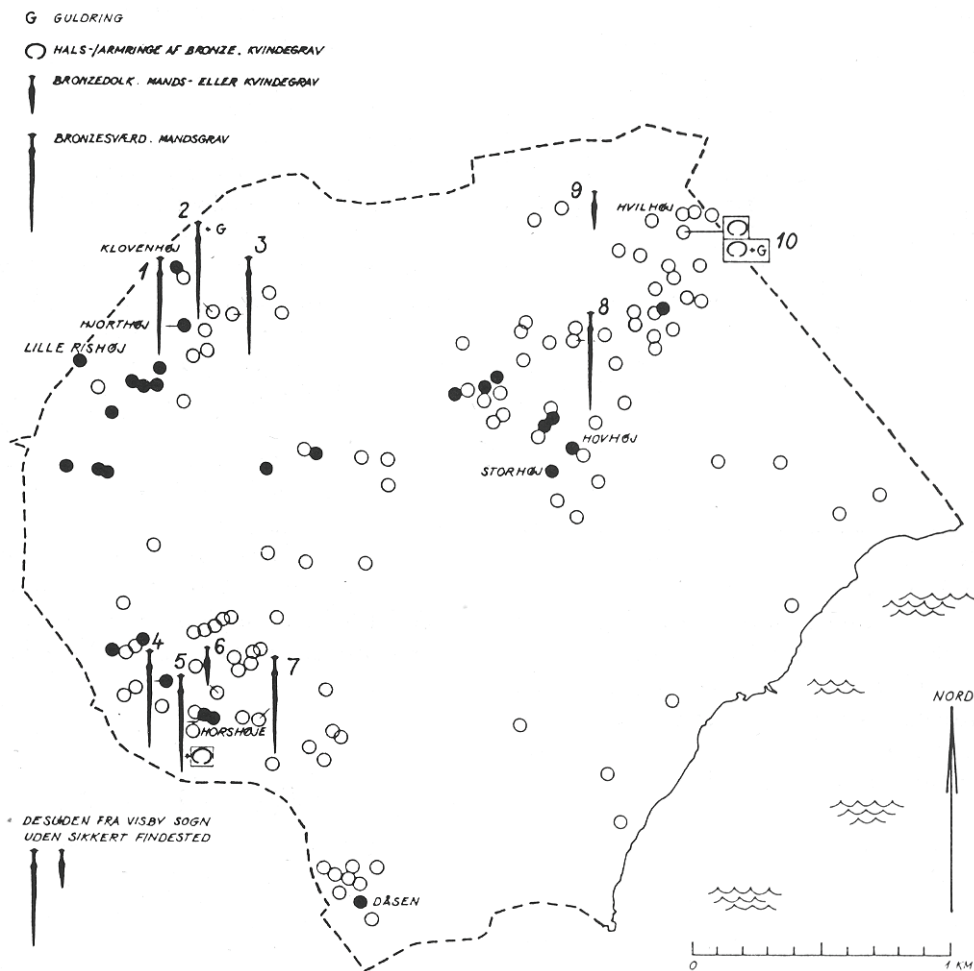

Fig. 4: Gravfund fra ældre bronzealder i Visby Sogn. Åben cirkel: Overpløjet/sløjfet høj. Udfyldt cirkel: Fredet høj.
 1: Hjorthøj. Fra nu fredet høj bronzesværd, en bronzekniv, en ragekniv af bronze samt 1 pinct (1869).
 2: Fra sløjfet høj bronzesværd med dupsko, ligeledes af bronze, til afslutning af en lederbetrasket træske, fingerring af guldtråd samt to fragmenterede armringe (1869).
 3: Fra sløjfet høj bronzesværd (1869).
 4: Fra nu fredet høj bronzesværd, dupsko, fragmenteret dolkklinge samt et lille lerkar (ikke bevaret) (1869).
 5: I den ene af de to nu fredede Horsbøje blev før 1850 fundet to grave. Den ene indeholdt bronzesværd og en dupsko. Den anden det på fig. 5 afbildede fund.
 6: Fra sløjfet høj stammer flere grave bl.a. én med en bronzedolk og en bronzeknap (1933).
 Fra sløjfet høj et bronzesværd og en bronzeknap (1968). 8: Fra sløjfet høj brdst. af et bronzesværd (1869).
 9: Fra sløjfet høj en bronzedolk. 10: Fra sløjfet høj stammer to grave påtruffet i 1890 og 1901. Den ene med to spiralringe af guldtråd samt to armringe. Tegning: Beth Møller.

Nørhedegård godt 100 m nord for Rishøjvej mellem Visby og Bedsted. I toppen af højen, der er 16 m i diameter og 2,7 m høj, ses en større tilgroet sænkning, der givetvis er sporene efter det hul, hvori stenkisten fra 1869 blev afdækket og udgravet.

Dette fund var hverken det første eller sidste, som nåede frem til København fra Visby. Allerede i 1844 blev det første bronzesværd sendt til hovedstaden og flere fulgte i årene herefter. Ikke blot i 1869, men også i 1874, 1890 og 1901 kom bronzealderfund fra de mange høje i Visby til Nationalmuseet (fig. 4). De mange ældre fund viser at det gik hårdt ud over gravhøjene i forrige århundrede. Mange fund er

selvsagt gået helt til grunde, men takket være en vågnende national bevidsthed, eksisterede der også på flere gårde en forståelse for betydningen af de fund, som dukkede op ved skattegravning eller ved sløjfningen af en høj - og desuden udbetalte museet jo også en dusør, når fundet blev indsendt!

I alle de tilfælde, hvor der foreligger oplysninger om selve graven, var der ligesom fundet fra Nørhedegård tale om stenkister, og fundene viser, at hovedparten af højene i Visby sogn givetvis er opført i ældre bronzealder flest i periodens sidste århundreder mellem 1300 og 1000 f. Kr.

Fra andre fund ved vi, at tilværelsen dengang

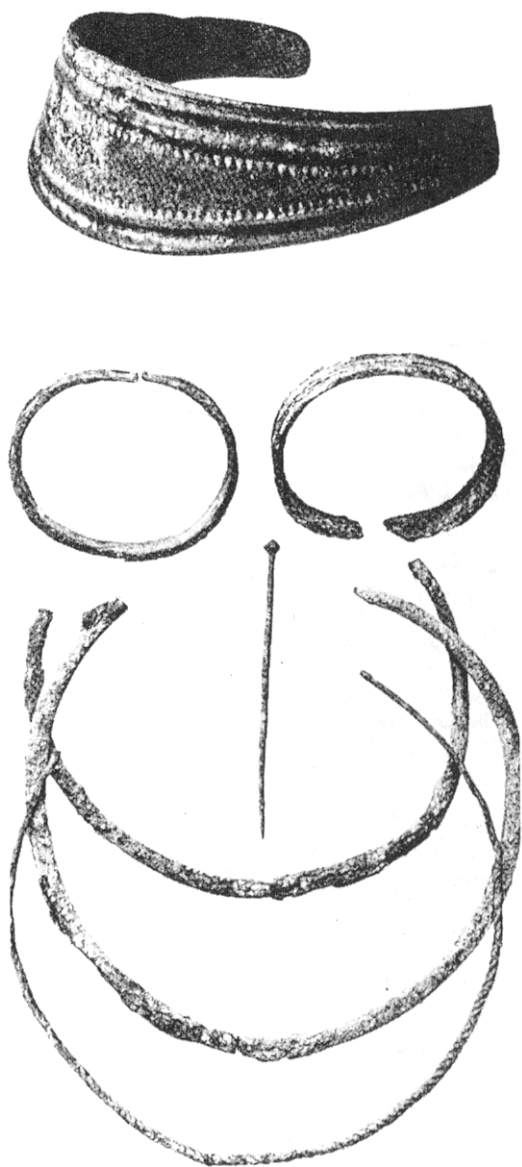

Fig. 5: Udstyr fra kvindegrav fundet ved midten af forrige århundrede i en stensat gravkiste i den vestlige af Hørshøje (fig. 4 nr. 5).
Efter H. C. Broholm, Danmarks Bronzealder 1, 1943.

først og fremmest var baseret på kvægavl og agerbrug. De gravlagte var velstillede bønder, hvis position i datidens samfund blev signaleret gennem de medgivne gravgaver og størrelsen af gravhøjene. Fra nabohøjen til den omtalte grav fra Nørhedegård stammer eksempelvis en mandsgrav med sværd og spiralfingerring af guldtråd (fig. 4 nr. 2). Denne grav er mere veludstyret end de andre mandsgrave, vi kender fra bronzealderen i Visby, og den døde kan derfor godt have været en slags høvding i området. Bronzesværdet i sig selv viser, at den gravlagte tilhørte en speciel krigergruppe i samfundet og understreger dermed, at ikke alt gik lige fredeligt for sig den gang. Et kvindeudstyr som vist på fig. 5 med

bronzesmykker bestående af halskrave, halsringe, armbånd og nål var derimod et mere fredeligt udtryk for velstand, ja man kan næsten fristes til at sige, at det i sin overdådighed nærmer sig pral.

En ny højgravning

De mange sløjfede høje kan man i dag ofte se som lave forhøjninger i den dyrkede mark. Selvom ploven i et århundrede eller mere har været ført henover en sådan høj, kan der stadig være grave tilbage og nye oplysninger at hente for vore dages arkæologer. Dette er baggrunden for at museet i flere tilfælde har foretaget udgravninger af sløjfede høje, som var truet enten af den fortsatte landbrugsmæssige drift eller, som tilfældet var det i Visby, af total bortgravning i forbindelse med grusgravning i området.

I august 1989 udgravede Thisted Museum resterne af en langhøj, som lå indenfor det store grusindvindingsområde i den nordlige del af sognet. Allerede i 1872 kunne en repræsentant for Nationalmuseet notere, at højen var overpløjet. Den var 38 m lang, 7-8 m bred og havde stadig ved undersøgelsen i 1989 et op til 50 cm tykt lag højfyld bevaret (fig. 6). I højen fandtes kun én grav, nemlig den hvorover højen var rejst. Desværre måtte det meget hurtigt konstateres, at der havde været andre før os, som havde kigget nærmere på graven i højen (fig. 7). Dækstenene manglede og to af sidestenenene til den store og velbyggede kiste var væltet ind i forbindelse med en fuldstændig tømning af graven. Heldigvis var et lille stykke af klingens til et bronzesværd undgået gravrøvernes opmærksomhed (fig. 8) og alene på den baggrund kan vi fastslå, at fundet også hører hjemme i ældre bronzealder. Endnu en grav med bronzesværd fra Visby kan dermed føjes til listen (fig. 4 nr. 8).

Fra højfylden og det gamle muldrag under højen blev i forbindelse med udgravningen taget jordprøver, hvis indhold af pollenkorner senere blev undersøgt af Sv. Th. Andersen på Danmarks Geologiske Undersøgelser. Analyserne viste, på det tidspunkt, da højen blev opført, var landskabet i nærheden af højen allerede meget fattigt på træer og stærkt præget af husdyrgræsning med pollen fra græsser og lancetvejbred som de hyppigste. Kornpollen og pollen fra planter med tilknytning til bar jord var

Fig. 6: Overpløjet langhøj i Visby under udgravning i 1989. Højen er afsat på kortet fig. 4 som nr. 8.
Foto: Anne-Louise Olsen.

endvidere meget sjældne i prøverne og tyder på, at der ikke var marker i umiddelbar nærhed på det tidspunkt, da man byggede højen. Andre thylandske pollenanalyser stemmer fint hermed - naturligvis fandtes der marker rundt omkring, men samtidig synes landskabet for godt 3000 år siden overalt at have været åbent, træfattigt og stærkt præget af husdyrgræsningen. Højene har dermed kunnet ses viden om og må have virket overordentligt dominerende i landskabet.

Stenkisten med omgivende stenpakning i den overpløjede langhøj (fig. 6). Foto: Anne-Louise Haack Olsen.

Bronzealderboplads

De mange gravhøje i Visby viser, at der har boet mange mennesker i bronzealderen. Men hvor boede de egentlig, og hvordan så husene ud? For blot få år siden kunne vi ikke have svaret på dette spørgsmål, men takket være museets seneste udgravninger er vi nu kommet svaret lidt nærmere: De har boet i rummelige huse ikke langt fra højene. Ved udgravningerne øst for Villerslevvej kun nogle få hundrede meter fra langhøjen, er der nemlig dukket rester af bronzealderhuse op. Inden for et mindre område er der på tre forskellige steder fundet sporene efter nogle stærkt nedpløjede huse, hvor ploven sædvanligvis kun har levnet det nederste af de dybeste stolpehuller i husene. I det let kuperede landskab har man med forkærlighed valgt at lægge de enkelte gårde på mindre forhøjninger med en indbyrdes afstand på mellem 50 og 75 m (fig. 9). De er formentlig ikke samtidige, men skal ses som forskellige udgaver af den samme

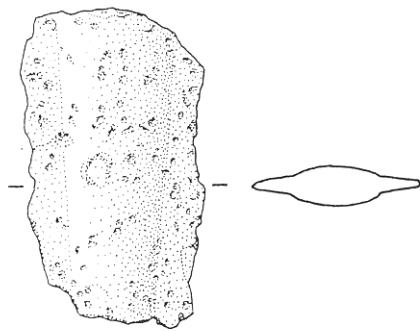

Fig. 8: Brudstykke af bronzesværd fra stenkisten.
Tegning: Eva Kock.

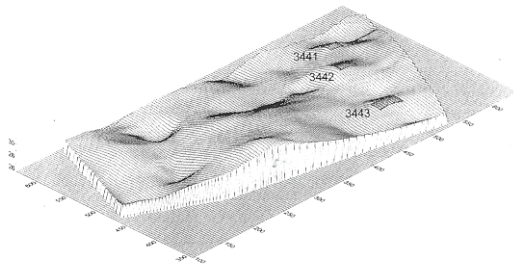

Fig. 9: Computertegnet markering af tre bronzealderbopladser i grusindvindingsområde ved Visby set fra SV.
Opmåling og computertegning: Jan Sloth Carlsen.

gård, der for hver eller hver anden generation er blevet revet ned og bygget op igen et nyt sted indenfor gårdens område. Derved har den gamle tomt med den næringsrige jord efter husdyrenes færdsel omkring gården kunne inddrages i markarealet. Dette rotationssystem er efterhånden iagttaget gentagne gange i forbindelse med danske bronzealderbopladser og må derfor anses som den almindelige praksis dengang.

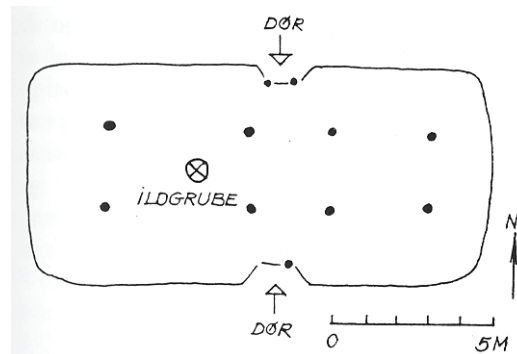

Fig. 10: Bronzealderhus fra Visby. Huset blev afdekket på den nordlige af de bopladser, som er markeret på fig. 8 (nr. 3441). Tegning: Beth Møller.

De bevarede dele af en bronzealdergård fra Visby vises på fig. 10. Der er tale om resterne af et hus på ca. 13x7 m. Bevaret er den dybeste del af ildgruben i husets beboelsesdel, fire sæt tagbærende stolper samt et par enkelte af dørstolperne på husets langsider. Næsten hele stolpesætningen i væggene er derimod pløjet væk, men baseret på bedre bevarede huse fra thylands bronzealder kan vi sige, at væggene sandsynligvis har været lerklinede og bygget op omkring stolper sat med ca. 1 meters afstand. Huset hører formentlig hjemme i bronzealderens midte omkring 1000 f. Kr.

I takt med udvidelsen af grusgravningen i Visby vil museet i samarbejde med firmaet E. Skammelsen A/S, Thisted, fortsætte de arkæologiske redningsgravninger i en årrække fremover. Men allerede nu kan vi tillade os at sige, at vort kendskab til bronzealderen i Visby er blevet suppleret med ny viden om bebyggelsens karakter og husenes udseende. De højsatte bronzealderbønder er så at sige ved at få tag over hovedet!

Kilde: Sydthy Årbog 1996, side 11-16.